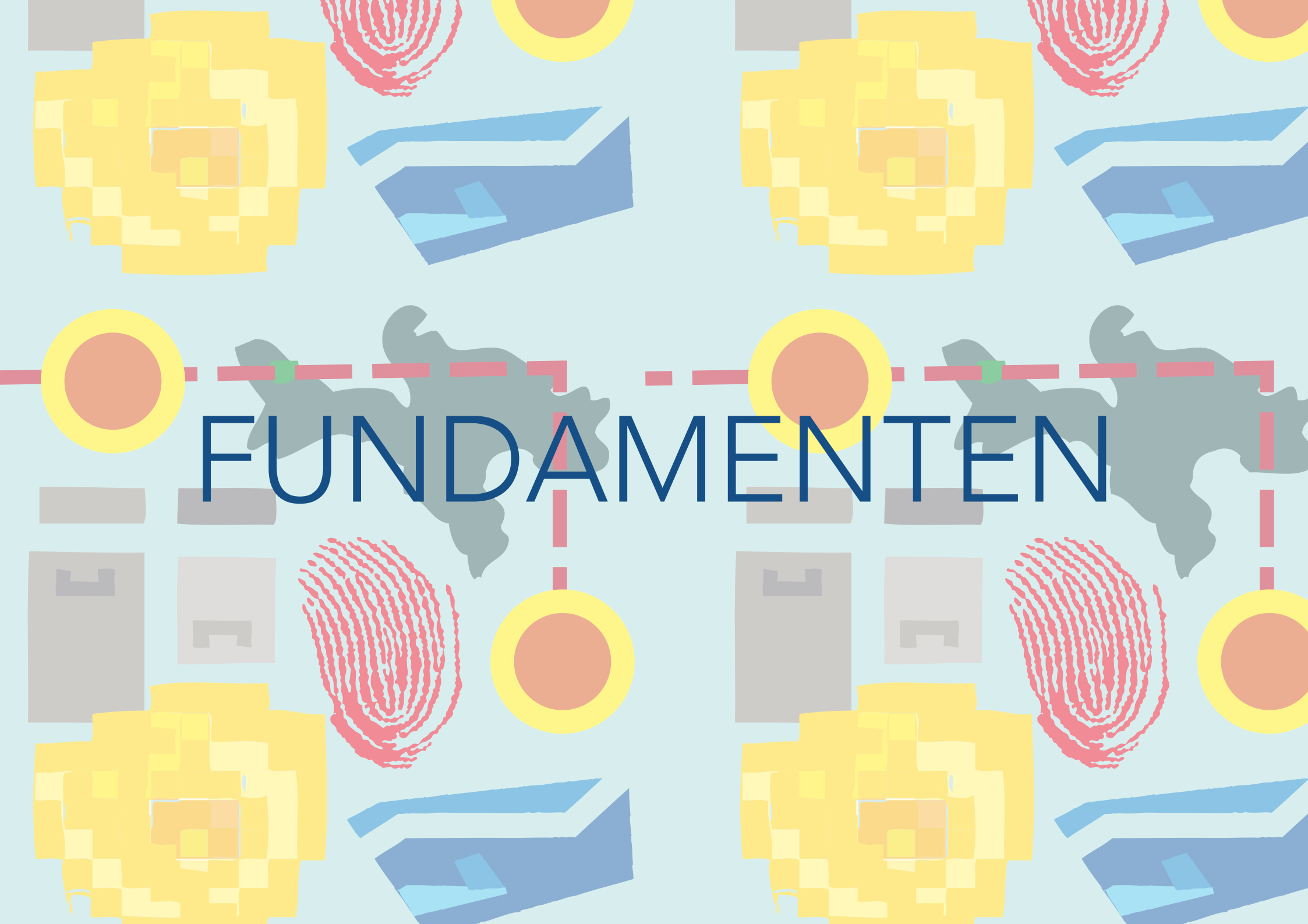

The background is a light blue field filled with various abstract geometric shapes. These include yellow pixelated squares, red concentric circles, blue 3D rectangular blocks, and grey squares. A grey silhouette of a world map is centered behind the text. A horizontal red dashed line with green square markers at the ends passes through the map and the text.

FUNDAMENTEN

Brochure 'Fundamenten'

Redactie: Erik Schrooten en Luk Bosman
Vormgeving Wim De Buck

© 2016 Erik Schrooten & Luk Bosman

Alle rechten voorbehouden.

Alles uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

De digitale versies van alle materialen zijn te downloaden:

www.artistiekecompetenties.wordpress.com

www.kunstigcompetent.be

Contact:

erik.schrooten@ucll.be

luk.bosman@telenet.be

fundamenten

Deze brochure verkent de bouwstenen voor het werken aan en evalueren van artistieke competenties.

Samen met de brochures *kwaliteitsvolle feedback geven*, *rapportagemodellen*, *doelgericht lesgeven* en andere materialen vormen ze didARTiek: een pakket van ondersteunende gereedschappen voor de nieuwe leerplannen Podiumkunsten en Beeldende Kunst.

ONDERWIJS
geeft richting

DEELTIJDS KUNSTONDERWIJS
levert maatwerk

KUNST
geeft ruimte

kunst + onderwijs = richting en ruimte geven

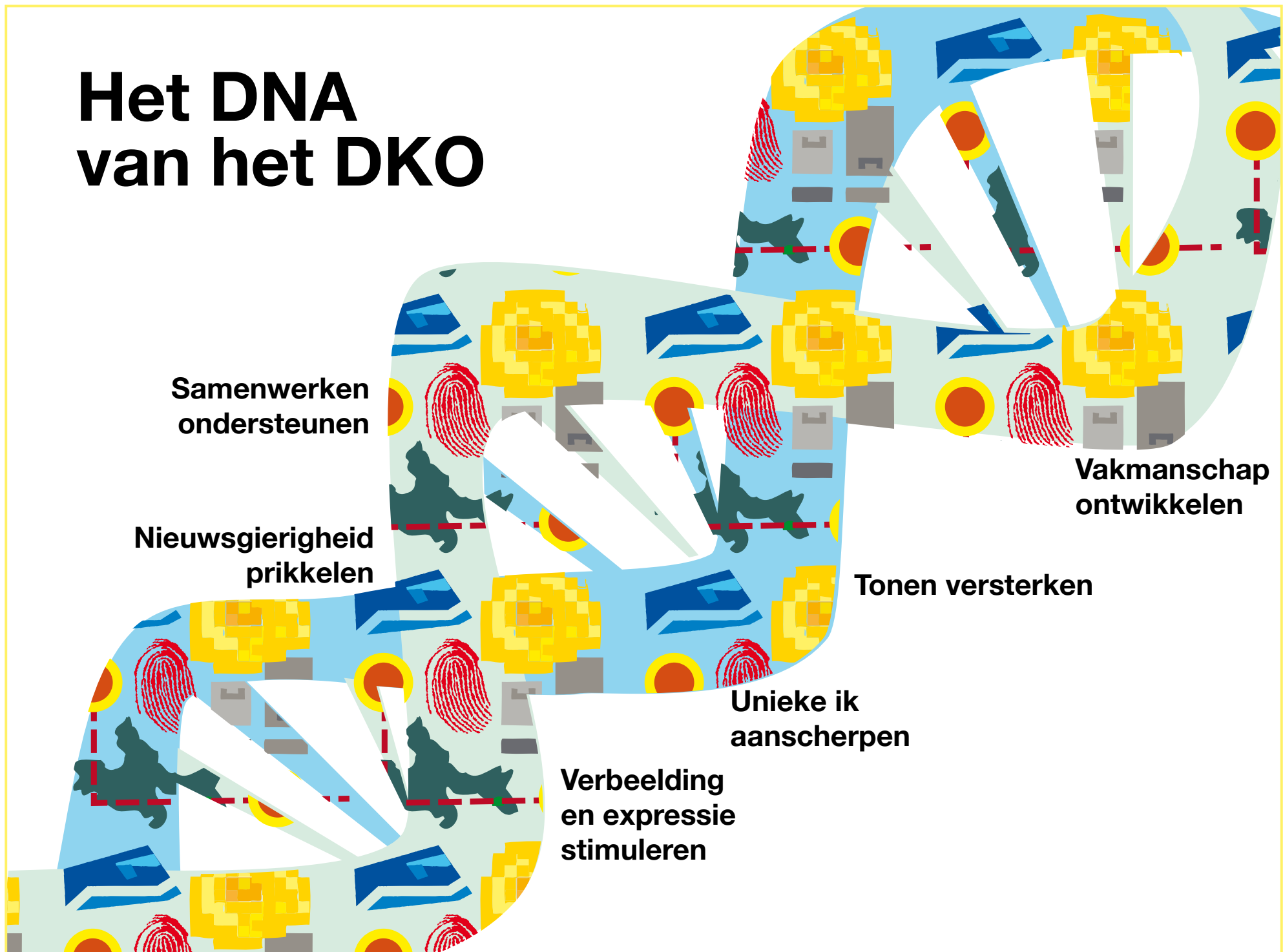
Het deeltijds kunstonderwijs (dko) is uniek in het Vlaamse onderwijslandschap.
Het combineert het beste van de onderwijs- en de kunstenwereld.

Onderwijs geeft *richting*. Het bereikt vooraf bepaalde leerdoelen, dankzij een systematische, chronologische en lineaire aanpak.

Kunst biedt *ruimte*. Hier ontbolsteren talenten. En krijgen leerlingen tijd om de eigen verbeelding, dromen en verhalen te vertalen naar een eigen vormtaal.

Het dko verbindt de wereld van het onderwijs met die van de kunsten. Met evenveel aandacht voor richting en ruimte. Doelgericht werken met ruimte voor individuele invulling past het dko.

Het DNA van het DKO

breed artistiek vormen

Het dko sluit nauw aan bij de ontwikkelingen in de hedendaagse kunstenwereld. Kunstenaars werken daarin vaak samen over de disciplines heen en dienen van vele markten thuis te zijn. Het dko biedt kansen om veelzijdig competent te worden. Het DNA van het dko bevat volgende elementen:

- vakmanschap en techniek ontwikkelen;
- verbeelding en expressie stimuleren;
- nieuwsgierigheid prikkelen;
- présence versterken;
- samenwerken ondersteunen.

De slotsom is dat leerlingen in het dko als mens gevormd worden en het unieke in elk ik aangescherpt wordt.

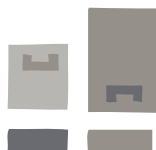
onderzoeker

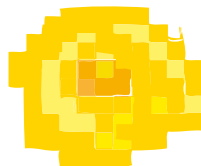
kunstenaar

samenspeler

vakman

performer

unieke ik

vijf rollen + één unieke ik

De essentie van het dko is leerlingen breed artistiek vormen, en het unieke in elke leerling helpen ontwikkelen. Die brede vorming concretiseren we in vijf rollen. Voor elke rol onderscheiden we een aantal artistieke competenties:

- **kunstenaar:** experimenteren, zich op persoonlijke wijze uitdrukken, zich inleven, creëren;
- **onderzoeker:** nieuwsgierig en onderzoekend zijn, eigen sterktes en werkpunten benoemen, proces zichtbaar maken, eigen horizon verruimen;
- **vakman:** techniek, materialen en basisvaardigheden beheersen, werken met/ aan kwaliteit, werkhouding ontwikkelen, vakkennis hanteren;
- **samenspeler:** samenwerken, samen maken (= geen essentiële artistieke competentie voor beeld), respect tonen voor anderen en hun werk, feedback geven en ontvangen;
- **performer:** tonen met kwaliteit, codes van het (zich) tonen gebruiken, eigen oeuvre opbouwen, publiek willen raken.

De uitdaging is om te groeien in zoveel mogelijke competenties. Elke leerling ontwikkelt ze in meerdere of mindere mate. Dat maakt hem/haar uniek.

ik kan ZEGGEN
wat iemand
goed
of minder
goed kan

ik
**FANTASEER
GRAAG**

ik OEFEN
tot ik het
kan

ik weet wat ik
**NOG NIET
GOED KAN**

ik BEREID ME
GOED VOOR
als ik optreed

ik ontdek
graag
IETS NIEUWS

speelkaARTen

Communiceren tussen verschillende disciplines is niet vanzelfsprekend. Iedere discipline gebruikt een ander medium: klank, beeld, woord en bewegend lichaam. Ze ontstonden ook vanuit erg verschillende tradities.

De gemeenschappelijke woordenschat van de *rollen* maakt samen spreken, werken en creëren makkelijker.

Een eerste hulpmiddel is een set van 24 *speelkaarten* in zes kleuren, die refereren aan één van de vijf rollen en het unieke ik. Op elke kaart staat een kernbegrip van een rol geschreven. Er zijn twee sets beschikbaar: een voor kinderen (6-12 jaar) en een voor oudere leerlingen.

land Kant

landkaARTen

Om competenties te observeren en er feedback op te geven, is taal nodig. De open en beeldrijke landkaARTen reiken die woordenschat aan.

Elke kaart heeft een eigen kleur, dynamiek en vormtaal en zoomt in op één rol. Op elke landkaART vind je vier artistieke competenties. Deze zijn de kernen en certitudes waaraan in het dko gewerkt wordt.

**TECHNIEKEN
MATERIALEN EN**

WERKHOUDING ONTWIKKELEN

BASISVAARDIGHEDEN

BEHEERSEN

VAKKENNIS HANTEREN

WERKEN MET/AAN KWALITEIT

de vakman

*10.000 uren ervaring zijn nodig om
meesterschap te ontwikkelen.*

Richard Sennett in De Ambachtsman

De landkaart vakman ziet er hoekig uit. De wegen zijn recht. Het vakmanschap pak je best zo efficiënt mogelijk aan.

Rondom de huizenblokken worden rondjes gedraaid. Zonder repeteren en oefenen immers geen vakmanschap.

Alle straten en wegen lijken op elkaar. Standaardisatie hoort bij vakmanschap. De kleur van de vakman is grijs. Het is een kleur die allerlei gradaties en nuances heeft én zich vlot laat mengen met de kleuren van de andere rollen.

The background is an abstract composition of organic, flowing shapes in two shades of green and one shade of blue. The shapes are irregular and interlocking, creating a textured, marbled effect. The blue shapes are more prominent in the center and right, while the green shapes fill the left and bottom areas.

*zich op een
persoonlijke wijze
uitdrukken*

experimenteren

zich inleven

creëren

de kunstenaar

Hij die werkt met zijn handen is een arbeider.

Hij die werkt met zijn handen en zijn hoofd is een vakman.

Hij die werkt met handen, hoofd en hart is een kunstenaar.

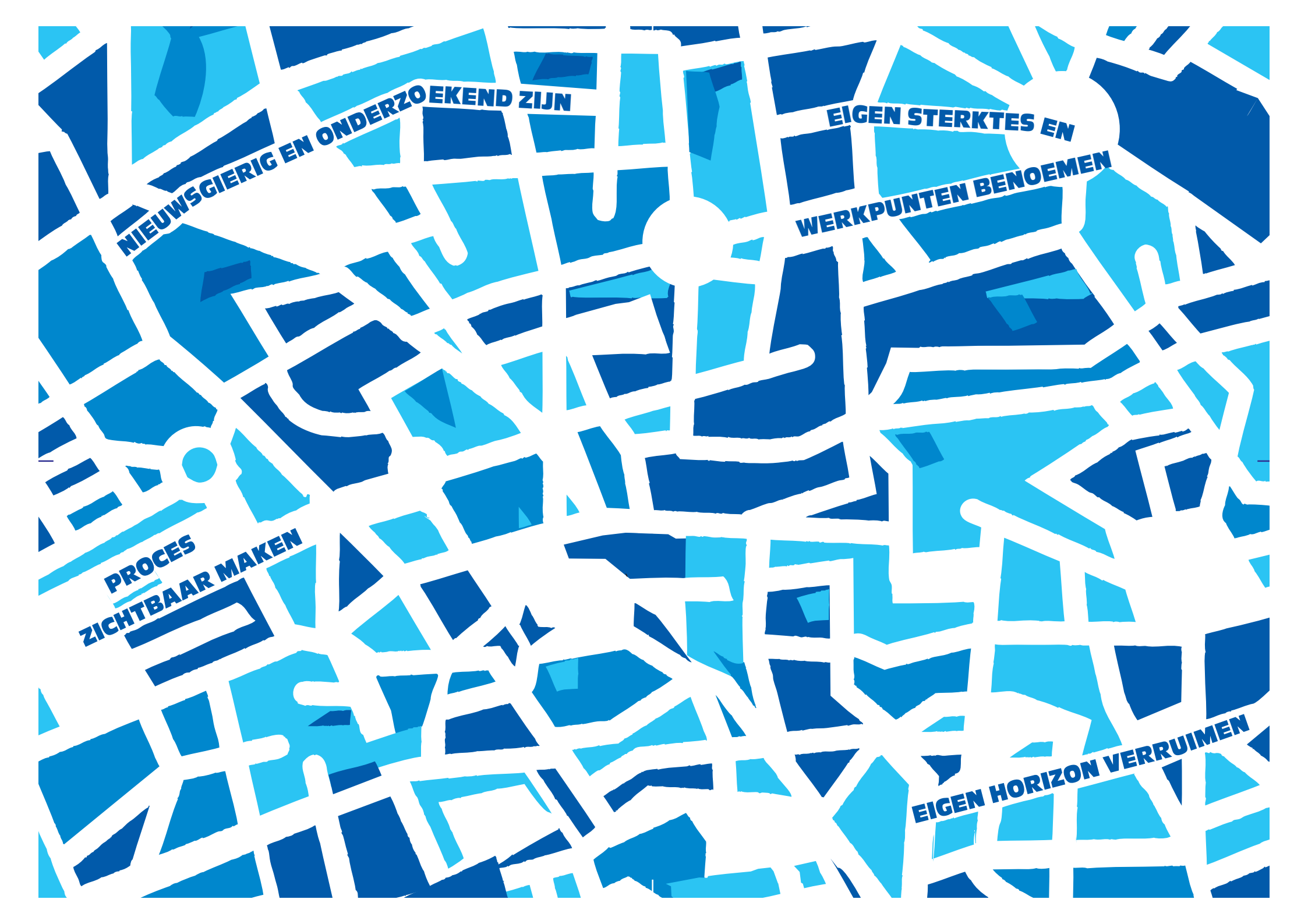
Franciscus van Assisi

De landkaart van de kunstenaar kleurt groen. Groen staat voor vitaliteit, bloei, mogelijkheden en weelderigheid.

De kaart ziet er grillig, vlekkelig en onvoorspelbaar uit. De groene rivieren bewegen en kronkelen door de kerngebieden van de kunstenaar.

Wil je kunstenaarschap ontwikkelen bij je leerling? Geef hem ruimte om te spelen, proberen, experimenteren, creëren, verbeelden en verklanken.

Geef extra aandacht aan verwondering, de eigen intuïtie, het schone, het sublieme en het kwetsbare.

NIEUWSGIERIG EN ONDERZOEKEND ZIJN

**EIGEN STERKTES EN
WERKPUNTEN BENOEMEN**

**PROCES
ZICHTBAAR MAKEN**

EIGEN HORIZON VERRUIMEN

de (onder)zoeker

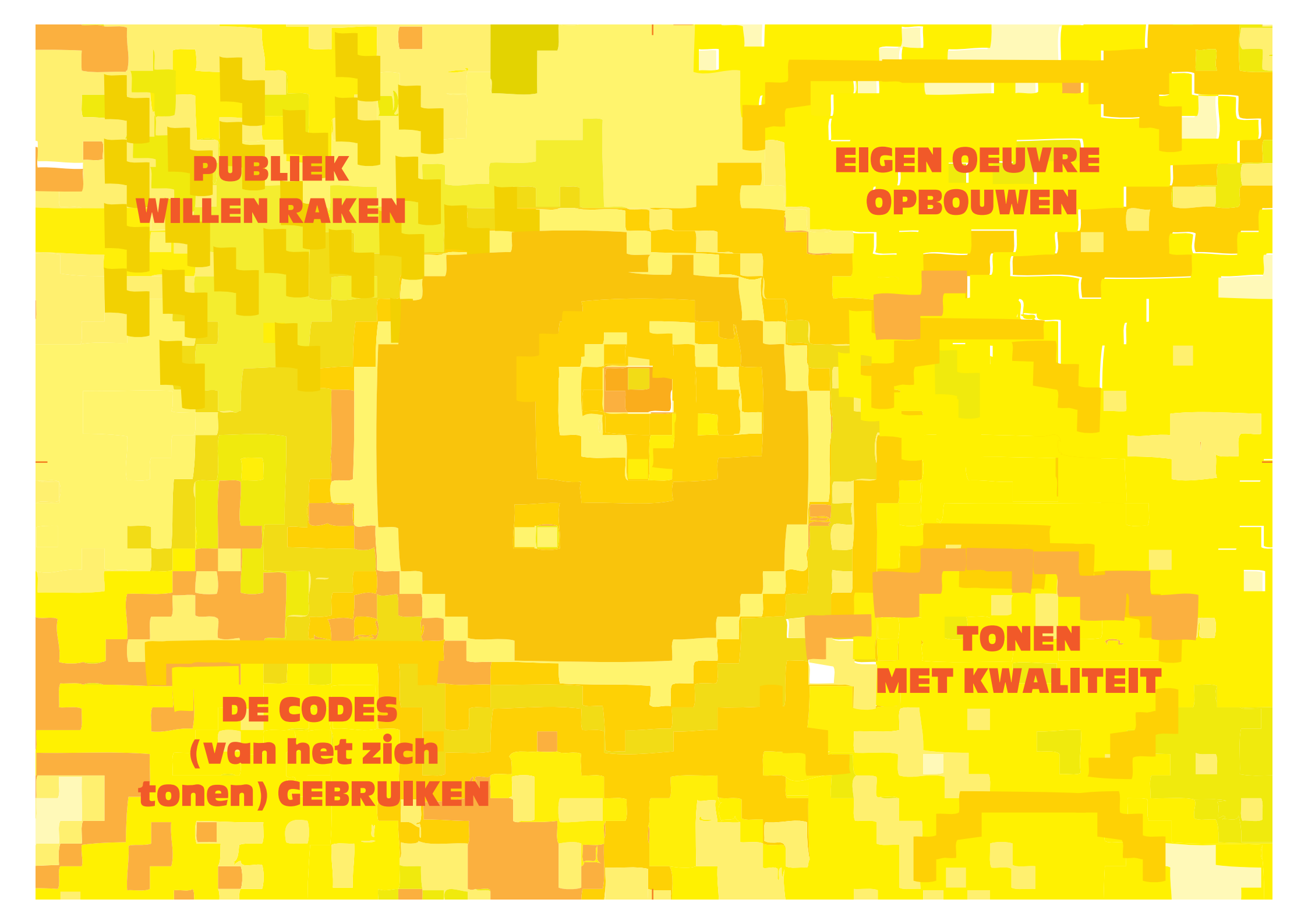
*Mochten we weten wat we zoeken
dan zouden we het geen onderzoeken noemen.*

Albert Einstein

We komen allemaal nieuwsgierig ter wereld. Baby's experimenteren met alles in hun omgeving. Zodra ze kunnen spreken, stellen ze de ene vraag na de andere. Kinderen benaderen het leven met een onverzadigbare nieuwsgierigheid en een niet aflatend streven om bij te leren.

Het deeltijds kunstonderwijs is de plek om deze natuurlijke drang tot (onder) zoeken te blijven prikkelen.

Blauw staat voor de lucht. Vanuit een helikopterzicht verken je een bepaald gebied. Het labrynt op deze kaart biedt vele keuze- en uitwijkmogelijkheden. Je kan er verdwalen en vastlopen. Dat is eigen aan het artistiek proces.

**PUBLIEK
WILLEN RAKEN**

**EIGEN OEUVRE
OPBOUWEN**

**DE CODES
(van het zich
tonen) GEBRUIKEN**

**TONEN
MET KWALITEIT**

de performer

Ik doe het om mensen te raken, en als dat lukt... man, ik word daar zo gelukkig van.

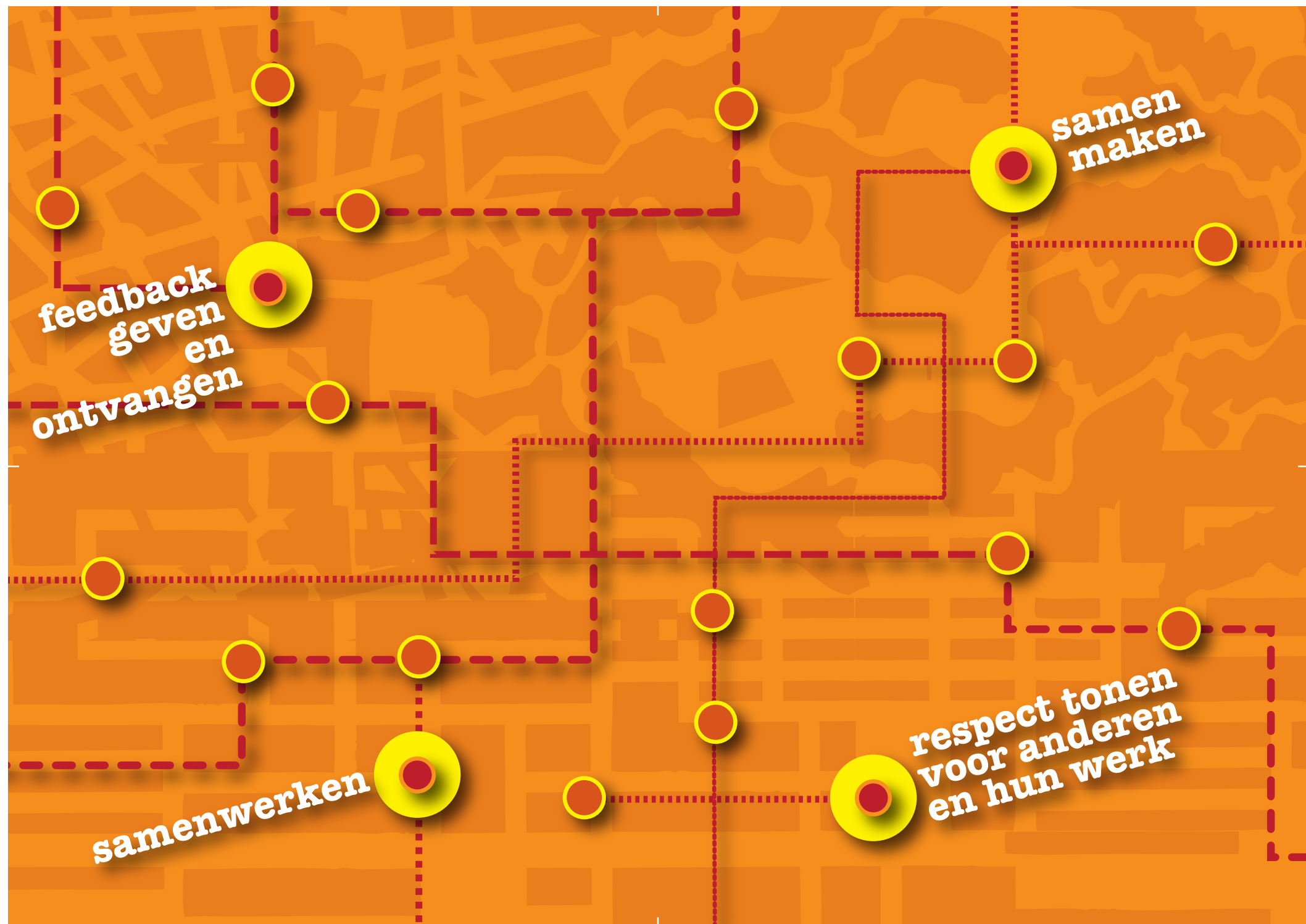
actrice Anne-Laure Vandeputte

Jonge kinderen tonen trots hun tekening en knutselwerk. Ze doen niets liever dan een pas geleerd lied laten horen.

Later wordt het (zich) tonen aan een publiek meer tricky. Het vraagt zelfvertrouwen en leren omgaan met plankenkoorts. Het deeltijds kunstonderwijs is de plek bij uitstek om je daarin te oefenen.

Een performer probeert het publiek te raken met hetgeen hij/zij toont; opkomen, plaats nemen en het woord of de blik tot het publiek richten.

Je toont je vanaf het moment dat je het podium opstapt. Je kan hierin een eigen stijl ontwikkelen; je kan kiezen voor een indrukwekkende entrée of een klunzige intro. In elk geval is het belangrijk te weten dat je hiermee een bepaalde toon zet.

de samenspeler

*Ik werk met mensen waarvan je het niet zou verwachten.
Ik neem daarbij risico's en loop de kans op mislukkingen, maar het verrassende en creatieve
resultaat van een succesvolle samenwerking is erg groot.*

David Byrne, ex-leider van de Talking Heads

Kunstmakers werken op sommige momenten alleen en op andere samen. Samenwerken betekent in het deeltijds kunstonderwijs:

- feedback geven op elkaars werk;
- samen een voorstelling of tentoonstelling maken;
- respect tonen voor andere en hun werk;
- elkaar helpen met een moeilijke passage.

De rol van samenspeler helpt je een creatieve kunstenaar, een kundige vakman, een performer met présence en een vaardig (onder)zoeker te worden. Een leraar heeft hier oog voor.

het unieke ik

Het feit dat ik ik ben en niemand anders is één van mijn grootste troeven. De pijn die gepaard gaat om onafhankelijk te zijn en een eigen stem te ontwikkelen, neem ik er graag bij.

Haruki Murakami in *Waarover ik praat als ik praat over hardlopen*, roman (2010)

Leerlingen komen in het deeltijds kunstonderwijs binnen als een uniek persoon met eigen dromen en wensen, met een eigen voorgeschiedenis en achtergrond. Doorheen de lessen en ervaringen krijgt hun persoonlijkheid nog meer vorm en reliëf.

Wie echt artistiek bezig is ontwikkelt een eigen stem of een eigen vorm. Het unieke verdiept en verbreedt zich.

De manier waarop de leerling invulling geeft aan de kunstenaar, de vakman, de samenspeler, de (onder)zoeker en de performer, vormt zijn unieke ik.

werkhouding ontwikkelen	tonen met kwaliteit	nieuwsgierig en onderzoekend zijn	techniek, materialen en basisvaardigheden beheersen	zich op een persoonlijke wijze uitdrukken
eigen sterktes en werkpunten benoemen	werken met/ aan kwaliteit	eigen oeuvre opbouwen	feedback geven en ontvangen	codes van het (zich) tonen gebruiken
samenwerken	zich inleven	respect tonen voor anderen en hun werk	creëren	vakkennis hanteren
proces zichtbaar maken	samen maken	eigen horizon verruimen	publiek willen raken	experimenteren

competentiegericht werken

In 2012 werd een studieprofiel kunstonderwijs vastgelegd. Dit is het inhoudelijk kader dat richting geeft aan kunstonderwijs in Vlaanderen. Voor het dko vertaalde het project dit studieprofiel naar 5 rollen en 20 artistieke competenties.

Competentiegericht onderwijs is geïntegreerd onderwijs. Kennis, vaardigheden en attitudes zijn constant met elkaar verweven. Elke competentie wordt verder verfijnd in concrete leerdoelen.

Competentiegericht werken maakt onderwijs doelgericht en mikt op duurzame leereffecten. Hierin onderscheidt het dko zich van andere kunst-educatieve initiatieven.

Andere onderwijsvormen werken aan meetbare leerresultaten. In artistiek onderwijs zijn objectief meetbare leerresultaten moeilijk(er) te bepalen. Daarom formuleren we artistieke competenties voldoende open.

toenemende
kwaliteit

groeierende
zelfstandigheid

ARTISTIEKE
COMPETENTIE

oplopende
complexiteit

stijgende
eigen touch

ontwikkelingsgericht werken

Competenties kunnen zich in verschillende richtingen ontwikkelen. Een leerling ontwikkelt zich als competenties worden ingezet met een:

- toenemende **kwaliteit**: verwijst o.a. naar soepelheid, gemak, lenigheid, vingervlugheid, automatisatie;
- groeiende **zelfstandigheid**: slaat o.a. op toenemende onafhankelijkheid van ondersteuning en zelfsturing;
- oplopende **complexiteit**: duidt o.a. op moeilijkheidsgraad, veelheid en mate van onveiligheid;
- stijgende **eigen touch**: refereert o.a. naar het zich toe-eigenen of naar de hand zetten van materieel en materiaal.

Voor leraren zijn dit vier richtingaanwijzers om ontwikkelingsgericht te werken.

De kansen voor het leveren van maatwerk liggen anders in individuele lessen dan in groepslessen.

wat een
leerling
al kan

wat een
leerling met
hulp kan

waar een
leerling
nog niet
aan toe is

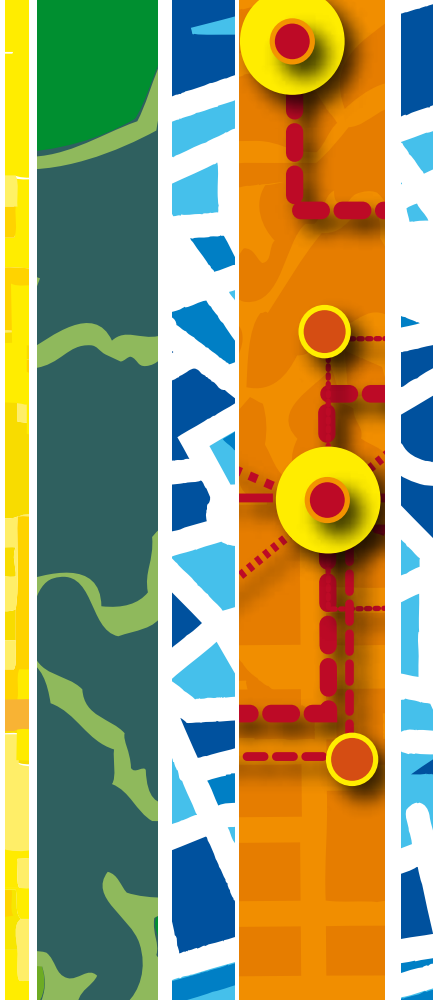
zone van naaste ontwikkeling

Ontwikkelingsgericht werken betekent werken in de 'zone van naaste ontwikkeling' van de leerling. Dit is de zone op de grens van wat een leerling kan en net niet kan.

Opdrachten moeten net iets moeilijker zijn dan wat leerlingen kunnen. Te makkelijke oefeningen, of te hoog gegrepen opdrachten hebben geen leereffect. Leraren geven leerlingen de noodzakelijke ondersteuning, maar zijn er ook op gericht om die ondersteuning zo snel mogelijk los te laten.

Ontwikkelingsgericht werken staat tegenover criterium-gericht werken. Bij dit laatste wordt vooraf een bepaald eindniveau bepaald.

Leerlingen in het dko verschillen qua artistieke ambities. Sommigen willen doorstromen naar het hoger kunstonderwijs. Andere leerlingen ijveren er naar in een artistiek beroep te werken. Het merendeel van de leerlingen willen als amateur-kunstenaar aan de slag gaan. Wij leggen voor elk leerling de lat hoog en helpen iedereen de eigen grenzen te verleggen.

model staan

Leerlingen steken heel wat op van wie de leraar is als vakman, performer, samenspeler, onderzoeker, kunstenaar én als persoon. Of van hoe de leraar zichzelf voortdurend ontwikkelt.

Leren door imitatie is een krachtig leermiddel. Model staan is een troef die je als leraar echt geloofwaardig maakt bij leerlingen. Leren door nabootsing is heel natuurlijk en is een krachtig leermiddel. Een belangrijke voorwaarde is dat het model inspireert.

Er zijn ook een paar 'valkuilen':

- modelleren past bij het aanleren van vaktechnische competenties, maar is minder wenselijk bij creatieve opdrachten;
- technisch volmaakte voorbeelden kunnen het leerproces belemmeren omdat de lat té hoog kan liggen.

maatwerk leveren

Elke academie heeft een breed palet aan leerlingenprofielen. Er zijn leerlingen met weinig of veel ambitie, natuurtalenten, leerlingen die het vooral van hard werken moeten hebben of leerlingen met een voorliefde voor onderzoeken en experimenteren, leerlingen met veel of weinig ervaring, leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften ...

In intakegesprekken peilt een leraar naar de wensen, dromen en leervragen van leerlingen. Hij/ zij is nieuwsgierig naar de eigenheid van elk leerling. Goed kijken naar wat een leerling energie geeft, is een krachtig instrument om leerlingen te motiveren 'er voor te gaan'. Individuele lessen bieden daartoe andere kansen dan groepslessen.

Inspelen op de diversiteit aan leerlingen vraagt van leraren veel flexibiliteit, inlevingsvermogen en een uitgebreid didactisch palet.

grenzen verleggen

In de academie leren leerlingen een andere wereld kennen (bv. die van klanken, beelden, bewegingen of woorden). Leraren prikkelen het verlangen om zich te verdiepen in de rijkdom van deze wereld.

Grenzen worden verlegd wanneer leraren kansen geven voor:

- autonomie = de ruimte voor leerlingen om zelf initiatief te nemen, en impact te hebben op het (klas- en les)gebeuren;
- betrokkenheid = leerlingen voelen zich verbonden met wat er in de les gebeurt - het raakt hen;
- competentie = leerlingen ervaren dat ze vooruitgang maken en hebben het gevoel bekwaamer te worden.

If you don't have a friend who's a painter,
you're in trouble

If you don't have a friend who's a musician,
you're in trouble

If you don't have a friend who's a dancer,
you're in trouble

If you don't have a friend who's an actor,
you're in trouble

Vrij naar Morton Feldman

van elkaar leren

We hebben veel van de andere artistieke domeinen te leren. De sterkte van het ene is vaak de uitdaging voor een ander.

Een leraar beeld zet vanaf het begin heel makkelijk in op de kunstenaar. Hij/ zij stimuleert de creativiteit en de expressie van leerlingen. Creëren en experimenteren zijn vanzelfsprekend.

In veel muziekonderwijs is de rol van vakman sterk ontwikkeld. Techniek en correct naspelen zijn belangrijk. Uitmuntende vakmannen opleiden geeft leraren muziek veel voldoening.

Een leraar drama of dans besteedt veel aandacht aan podiumprésence en de zorg voor de eigen stem of het eigen lichaam. In de hedendaagse vormen van beide disciplines is men vaak ook onderzoekend aan de slag.

WAAROM?

WAT?

WIE?

HOE?

WANNEER?

sleutelvragen evalueren

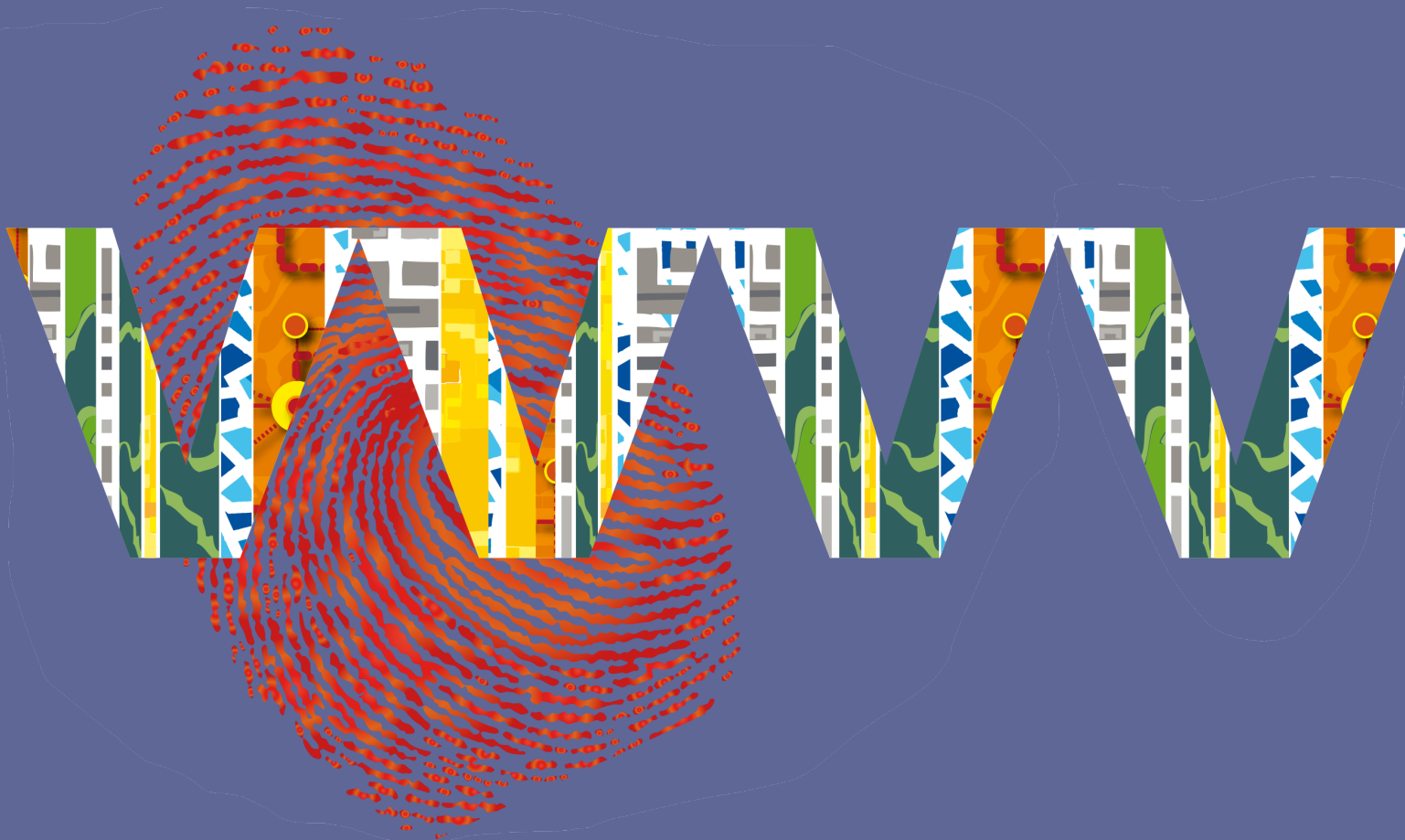
Waarom evalueren? Wil ik mijn leerlingen er mee vooruit helpen? Of wil ik de kwaliteit van het geleverde werk beoordelen? Of wil ik mijn leerlingen vergelijken en rangschikken?

Wat evalueren? Wil ik een werk evalueren? Of het werk er aan? Of beoordeel ik of iemand competent is? Evalueer ik alle artistieke competenties? Of slechts enkele?

Wie evalueert? Op welke wijze betrek ik leerlingen bij de evaluatie? Welke meerwaarde hebben externen bij de evaluatie? En zijn externen vakgenoten of niet?

Hoe evalueren? In welke mate zijn mijn evaluaties voedend, veelzijdig, veelvormig en veeleisend? Kloppen ze met wat ik wil evalueren?

Wanneer evalueren? Evalueer ik enkel tijdens het toonmoment? Of las ik verschillende toonmomenten in? Of evalueer ik permanent via vormen van feedback?

evaluatieprincipes

Voedend

Evaluaties stimuleren leerlingen om een volgende stap in hun ontwikkeling te zetten. Ze formuleren antwoorden op volgende belangrijke vragen: Waar bevind ik me in mijn leertraject? Waarvan kom ik? Waar sta ik nu? Welke zijn mijn ontwikkelingskansen? En hoe kan ik die realiseren?

Veelzijdig

Evaluaties geven feedback over de competenties verbonden aan de vijf rollen. Feedback wordt verwoord met aandacht voor de unieke persoonlijkheid van elke leerling.

Voortdurend

Lesgeven, leren en evalueren zijn voortdurend met mekaar verweven. Een leraar die iedere les feedback geeft is aan het evalueren. Hij/zij evalueert voortdurend. Regelmatig overschouwt de leraar de ontwikkeling over een langere periode. Een goede praktijk daartoe zijn tussentijdse evaluatiegesprekken.

Veeleisend

Elke evaluatie bevat aanwijzingen en werkpunten die leerlingen helpen om zich verder te ontwikkelen. Een goede evaluatie daagt hen uit om de lat voor zichzelf hoger te leggen.

sleutelmomenten evaluatie

Afstemmen

Leervragen van leerlingen, verwachtingen van leraren en de overheid worden met leerlingen besproken. Dat kan via een intakegesprek bij de start van een schooljaar.

Feedback geven

Leraren sturen leerlingen voortdurend door feedback. Kwalitatieve feedback is best concreet, aansprekend, beperkt in omvang én in een heldere taal geformuleerd.

Verzamelen

Door markante observaties te noteren, documenteren leraren de vorderingen en ontwikkelingen van leerlingen. Ook leerlingen kunnen zelf hun artistieke ontwikkeling bijhouden via portfolio's, dagboeken, foto's en geluidsopnames.

Toevoegen

Een extra paar ogen en oren kan verhelderend werken. Wanneer derden betrokken worden bij het evalueren van leerlingen, is het nodig hen te brieven over waar een leerling aan gewerkt heeft.

GLOBAL
gelaagd
intersubjectief

SUBJECTIEF
intuïtief
holistisch

OBJECTIEF
meetbaar
criteria

niet optellen maar vertellen

Bij het evalueren van artistieke competenties merken we dat we slechts voor een klein gedeelte kunnen terugvallen op objectieve criteria. We meten dan ook slechts waar dat mogelijk is. Voor vele andere artistieke competenties schieten cijfers te kort.

Daarom hanteren we het concept van kwalitatieve feedback. We gebruiken woorden, beelden en metaforen om voedende feedback op maat van de leerling te geven.

